

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. ^{Rel.}
_{Ser.} 1209

Title: Vedanta

Salve

1209

C	Vedante	: Title
:	:	:
:	:	: Author
:	:	: Editor
:	:	: Year, Vols.
95	:	: Publisher
1209	:	: Remarks

श्रीगणेशायनमः॥ श्रीसरस्वत्यैनमः॥ श्रीगुरुभ्योनमः॥ ॥अविघ्नमस्तु॥ ॥सुखंकर्यात्॥ ॥विद्यायुतः प्रियः पुत्रातिथिः पितातथेन्द्रियम्॥ इन्द्रियेभ्यः प्रियः प्राणाः प्राणादात्मापरः प्रियः
जगत्कारणं च प्रधानमचेतनमिति सांग्रह्याः॥ यशुपतिरेव जगत्कारणम्॥ सर्वचेतनोपि जीवा इन्द्रियस्तदुपास्य एवेति पाशुपताः॥ भगवान्वासुदेव इति वेराजगत्कारणम्॥ तस्मादुत्पद्यते
कर्षणोऽपि जीवः तस्यात्मनः प्रद्युम्नः ततो हं करणिरुद्धः तेन कार्यत्वाज्जीवस्य तेन सह न ब्रह्मणो वासुदेवस्यात्यन्तमिदं इति परवरात्रिकाः॥ परिणामी नित्यः सर्वज्ञोऽपि नो मिन्द
तिज्जनास्त्रिदं दिनश्च॥ नास्ति सर्वज्ञत्वाडपेक्षः ब्रह्मात्मनो यस्य क्रिया परत्वेन तन्वता तस्योभावात्॥ किंतु वाग्धेन वादिवत्सर्वज्ञत्वादिदृष्ट्या जगत्कारणं परमाण्वादिर्जीवावा॥ उपास्य
तदिति मीमांसकाः॥ अस्ति ज्ञानादिमांस्त्वन्तः॥ इति आदिकार्यलिङ्गानुमितः॥ सर्वजीवा इन्द्रियेव नित्यता किकाः क्षणिकः सर्वज्ञ इति सांगताः॥ क्लेशकमेविषाकाशयैरपरामृष्टानित्य
ज्ञानरूपः प्रधानप्रायत्नगुणप्रतिकलिततया सर्वज्ञः संसारिषु रूपविलक्षण एवेति पानं जलाः॥ अद्वितीयपरमानंद एव ब्रह्म तच्च जीवस्य वास्तवस्वरूपमायया सर्वज्ञत्वादि वि
शिष्टं जगदुपादाने निमित्तं चेत्योपनिषदाः॥ न निरोधान् चोत्पत्तिर्न बोधान् वसाधकः॥ न मुमुक्षुर्न वै मुक्त इत्येषा परमार्थता॥ तथा हि॥ अस्मिन्मते पदार्थाद्विविधः॥ दृग्दृश्यश्च
अन्यवादिपरिकल्पितानां पदार्थानामेव तन्मोहात्॥ तत्र दृक् पदार्थ आत्मा परमार्थ एव एकः सर्वदेकरूपोपाधिकभेदेन त्रिविधः॥ ईश्वरो जीवः साक्षी चेति॥ तत्र कारणीभूतज्ञा
नोपाधि ईश्वरः अंतःकरणतत्संस्कारवच्छिन्नाज्ञानोपहितो जीवः अविद्याप्रतिबिंबेश्वरपक्षे विवंचैतन्यं विवंचेश्वरपक्षे च विवंचप्रतिबिंबमुखानुगतमुखस्वरूपमिव जीवश्च
गानुगतसर्वानुसंधानात् चेतन्यमाक्षीत्युच्यते॥ वार्तिके कं रमेतु ईश्वर एव साक्षीति द्वैविध्यमवदशः॥ तत्रेश्वरोपि त्रिविधः॥ स्वापाधिभूता विद्यागुणत्रयभेदेन ब्रह्मविभु रूढभेदा
त्॥ कारणीभूतसत्त्वगुणावच्छिन्नो विभुः पालयिता॥ रजोगुणोपहितो ब्रह्मासहिरण्यगर्भस्तु महाकारणत्वाभावान्न ब्रह्मस्त्वलभूतस्वदृष्टत्वात्॥ क्वचिदुत्पत्त्युपचर्यते॥ कारणीभूत
तमागुणोपहितो रूढः संहती॥ एवं चैकस्यैव चतुर्भुजचतुर्मुखपंचमुखवाद्याः पुमाकाराः॥ श्रीसरस्वती भवान्याद्याश्च स्वाकाराः अन्यमत्स्यरूपमादयानं तावदालीलपः
नृपहा र्थमित्यवधयम्॥ जीवोपि त्रिविधः॥ स्वापाध्यवांतरभेदेन विश्वतज्जसप्राज्ञ भेदात्॥ तत्र विद्यांतःकरणस्थूलशरीरावच्छिन्नो जाग्रदवस्थाभिमानो
विश्वः स एव स्थूलशरीराभिमानरहितोपाधिद्वयोपहितः स्वप्नाभिमानो तिजसः शरीरांतःकरणोपाधिद्वयगहितोऽंतःकरणसंस्कारवच्छिन्नो विद्यामात्रोपहितः सुषु
प्त्यवस्थाभिमानो प्राज्ञः एतेषां सर्वतन्त्रोपाधिभेदाभावेन स्वतन्त्रभेदाभावव्यवांतरोपाधिभेदादिकल्प्यवांतरभेदाभावव्यवहितेः साक्षी तु सर्वानुसंधानात्सर्वानुगतस्तरी
यात्म्य एव विधेयं॥ तत्रोपाधिभेदेनापि न कश्चिद्भेदः॥ उपाधेरकत्वात्॥ अविद्यातद्व्याप्यतत्कायात्मकः प्रपंचोदृश्यपदार्थः पंचोक्तमहाभूतारव्यानिमीलित्वा

एककार्यमिन्द्रियाणामधिष्ठानं भोगाय तन्मुत्पादयति. तदेव शरीरमित्युच्यते. तत्र सत्त्व प्रधानं देवशरीरम् रजः प्रधानं मनुष्यशरीरम् तमः प्रधानं तिर्यगादि स्थावरांतम्.
 तस्य च शरीरस्य पांचभौतिकत्वे विविचरूपस्यैव क्वचिन्मूलाधिकभावाभितानां विरुध्यते. एवं विषया अपि पंचाकृते कृतजन्माश्चतुर्दश भुवनारव्या उर्ध्वमध्यधो
 भागभेदेन सत्त्व रजस्तमोः श्रप्रधानाः एतच्च सर्वे ब्रह्मांडाख्यं विराडिति स्मृते मिति उच्यते. अयमपि निषेधः सृष्टिक्रमः एतद्विपरिणालयक्रमः सृष्टिपंचाकृतपंचमहा
 भूततत्कार्याख्यं विराडात्मकम् अमूर्तपंचाकृतमहाभूतात्मकं हिरण्यगर्भाख्यं स्वकारणेलीयते. स एव देवनां दिनप्रलयः अमूर्तवाक्यकृते परमेश्वरपाधो अवा
 कृतस्यानादित्वाकारणाभावान्नलयः स्वकारणे सृष्टमहपेणावस्थानं प्रलय इति न ह्युक्षणादयमेव प्राकृतः प्रलयः ब्रह्मज्ञानादुच्छेदस्त्वात्यंतिकः प्रलयः सच
 कारणक्रमेणैव कारणोच्छेददिवकार्योच्छेदात् सर्ववस्तुसृष्टिप्रलयादिकं स्वप्नप्रलयवत्. अपरमार्थिकमपि वासनादाद्यात्तु व्यवहारक्षयमिति. मायिकत्वेपि ननु छलप्र
 संगः यथाचेतत्तथाव्यक्तमाकरे. एवं स्थिते जागरणादिव्यवस्थोच्यते. इन्द्रियवृत्तिकालीनार्थपिलभोजागरणम्. तत्र मूर्ते विराडाख्यं भोग्यम्. प्रत्यक्षादिप्रमाण
 यद्देनव्यवहित्यमाणात्. व्यावहारिकं सै विश्वाख्यं न जीवने नुद्यते. सच देह इन्द्रियादिषु प्रवेशात् व्यापनाद्वा विश्वं इत्युच्यते. विश्वप्रवेशने. विस्तृत्याप्ताविति कस्म
 रणात्. अत्र यद्यपि विश्वेनामूर्तमव्याकृतं बालुमानादिना नुभयते तथापि व्यावहारिकं सर्वविश्वेनैव ज्ञायत इति नियमात् ब्रह्मशरीरापाध्यभिमानिवाच्च. न
 तत्र व्यापकत्वम्. शक्तिरजतज्ञानानामप्रामाणिकत्वात्. तद्विषयस्याव्यापकत्वेपीन्द्रियव्यापारकालीनत्वात् जागरणोपपत्तिः ज्ञानात्यतिप्रक्रिया
 बाधस्ताडितैव. एवं जाग्रदौ गजनककर्मक्षयस्वप्नभोगजनककर्मक्षयच निद्राख्ययाताभस्याहत्याख्यलुहहभिमाने इरीकृते सर्वविधिन्द्रियबुदेवता नुग्रहाभा
 वात् निर्व्यापारतया लनिष्ठु विश्वोपिलीन इत्युच्यते. तदा स्वप्नावस्था. तत्रान्तःकरणगतवासनानिमित्त इन्द्रियवृत्त्यभावकालीनार्थपिलभः स्वप्नः तमन एव
 गजतुरगाद्याकोरणपरिणमते. अविद्याहत्यावृत्तायत इत्युच्यते. कः पक्षः श्रियानु उत्तरः अविद्याया एव सर्वत्राध्यासज्ञानाध्यासोपादानत्वेन कल्पितत्वात्. श्रीसीताराम
 मनोगतवासनानिमित्तत्वेनैव क्वचिन्मनःपरिणामत्वव्यपदेशात्. ननु तदा मनसो हृदयाकारपरिणामान्भ्युपगमेद्ब्रह्मसंभवेनात्मनः स्वयं ज्ञातिष्ठा
 सिद्धिरिति चेत्. बहिरिन्द्रियवृत्त्यभावेन तदानीमनसो ग्राहकत्वात्. तत्सहकारिणवत्स्य ग्राहकत्वं नियमात्. सृष्टिकालः करणावच्छिन्नस्यैव चेतन्यस्य

प्रमाद्वनियमात्. तदांतःकरणसत्त्वविप्रमाचभावः। किमधिष्ठानं स्वप्नाध्यासस्य. मनोवाच्छिन्नं जीवचेतन्यमित्येके. सत्ताज्ञानावच्छिन्नं ब्रह्मचेतन्यमपरे. किंच येयुः मतेभ
 देनोभयमुपि. तथा हि जाग्रदौ धेनस्वप्नभूमनिवृत्त्यभ्युपगमात्. अधिष्ठानज्ञानोदवत्तमनिवृत्तेः ब्रह्मचेतन्यस्याधिष्ठानत्वे संसारदशायातज्ञानाभावात्. ज्ञानेवास
 र्वदेन निवृत्तः न जाग्रदौ धेननिवृत्तिः स्यात्. सहिकर्तृतिर्जीवकर्तृत्वश्रुतिः आकाशादिषु पंचवत्सर्वसाधारण्यापत्तेश्च. न सत्ताज्ञानावच्छिन्नं ब्रह्मचेतन्यमधिष्ठानम्. न
 नु जीवचेतन्यस्यानादित्वेन सर्वदा भासमानत्वात् कथमधिष्ठानत्वम्. तत्रापि स्वप्नाध्यासानुहूलव्यावहारिकसंघातभानविरोध्यवस्थाज्ञानाभ्युपगमात्. स्वप्नदशायां
 बाह्यमनुष्य इत्यादिप्रतीतिकसंघातांतरभानाभ्युपगमात्. शय्यायां स्वपामिशय्यात्तरभानवत्. भानसोमय्यभावतुल्य एव. नन्वेतन्मनुष्य इत्यादिव्यावहारिकसंघातजी
 वज्ञानस्य प्रमाणाजन्यत्वात् कथमज्ञाननिवर्तकत्वम्. अवस्थांतरानुपपत्त्यात्कल्प्यते. सत्तावापि स्वप्नबाधकज्ञानं यते. तद्योगिनं जागरत्वापत्तिरिति चेत्.
 साध्वेवोचः स्वप्नावस्थाज्ञानस्यैव जागरणलयसंसाहितस्य सुषुप्तिरूपत्वात्. न तत्र तद्वाधः जागेरनुमिथ्यैव. स्वप्नाभादित्यनुभवादहमिति ज्ञानस्य प्रमाणाजन्य
 त्वेति यथार्थवाच्छरीरादिजन्यस्यैव प्रमाणजन्यत्वात्. अवस्थाज्ञानविरोधित्वमनुभवसिद्धम्. विशेषाज्ञानं तु न प्रमाणस्त्वजन्यवृत्तिमंतरणनिवर्तते. साक्षिणः
 चाविद्यानिवर्तकत्वाभावादविद्यासाधकत्वेनैव धर्मिग्राहकसिद्धिरिति किंचिदनवद्यम्. यावेति च ज्ञानानि तावत्संज्ञानानीत्यभ्युपगमात्. शक्तिज्ञानेनैव व्याव
 हारिकसंघातज्ञानेन अवस्थाज्ञाननिवृत्तावपि पुनरपि कदाचिदजतभूमवत् न स्वप्नाध्यासानुपपत्तिरिति. जीवचेतन्यमेवाधिष्ठानमिति पक्षेन कोपि दोषः य
 दौ पुन ब्रह्मज्ञानोदवाज्ञाननिवृत्त्यभ्युपगमः तदा रज्ज्वादभ्रमेण सपेभमतिरोधानवत्. अधिष्ठानज्ञानाभावेपि जाग्रद्भ्रमतिरोधानोपपत्ते ब्रह्मचेतन्यमवस्व
 प्नाध्यासोपादानमिति न कश्चिदोपः. प्रतिजीवस्वप्नासाधारण्यं तु मनोगतवासनासाधारण्यादिव मनोवाच्छिन्नं ब्रह्मचेतन्यमेवाधिष्ठानम्. एतस्मिन् पक्षेऽ
 वस्थाऽज्ञानस्यैवार्णकारान्नकायनुपपत्तिः अतएव शास्त्रेषु क्वचित् तथा व्यपदेशः ननु मनोवाच्छिन्नं चेतन्यस्याधिष्ठानत्वेन गज इत्याद्यहंकारसमानाधि
 करण्येनैव प्रतीतिः स्यात्. इदं रजनमिति शक्तिसाधारण्येन रजतप्रतीतिवत्. ननु यंगज इति. ब्रह्मचेतन्याधिष्ठानत्वेनैव पक्षेपि गज इत्याकोरेव प्रतीतिः
 स्यात्. ननु यंगज इति तत्रापीदंकारस्य दर्शित्वाद्यार्थाभावस्य समानत्वादिति चेन्न. आद्यपक्षेहंकारस्य श्रुतिवत्. अधिष्ठानावच्छेदकत्वात्. श्रु

शक्तिरजतमिति वत् अहं गज इति भ्रमाकार प्रसंगः अहमिति ज्ञानस्य यं शुक्तिरिति ज्ञानस्यैव भ्रमविरोधित्वात् इदं गजस्य भ्रमाविरोधिन एव तत्र भावाभ्युप-
गमात् स्वप्ने तु गज इत्याकारवदिदमित्याकारोपिकल्पित एव उभयाकारबाधेपि अधिष्ठानभूतत्वेन न्यस्याबाधान्न न्यबाधप्रसंगः जाग्रदृशायामपि शक्ति-
दंकारविलक्षणस्य प्रतीतिकस्यैव जनेदंकारस्य भानाभ्युपगमाच्च अध्यस्तमेव हि परिस्फुरति भ्रमे धितिन्यायात् शुक्तीदं गज भानपक्षेपि न दं गजस्यैव
अध्यासप्रयोजकः किंतु अधिष्ठानसत्यत्वम् अधिष्ठाने वा ज्ञानतत्र शक्तिस्वरूपमिव साक्षि चेतन्यविद्यत एव कपपादितम् तस्मान्न पक्षद्वयपिकाप्यनुप-
पत्तिः अत्र च स्वाप्निकपदार्थभोक्ता तेजस इत्युच्यते पितारव्यतेजः प्रधानत्वात् आदित्यादि ज्योतिरंतराणां पि भासकत्वादिति वा एवं जायत्वप्रभोगद्वयेन श्रौ-
तस्य जीवस्य तदुभयकारणकमेक्षयसति ज्ञानशक्त्यवच्छिन्नस्य सवासनोतः करणस्य कारणावस्थानिसति विश्रामस्थानं सुषुप्त्यवस्था कारणमात्रोप-
लभः सुषुप्तिः तत्र जाग्रत्स्वप्नभोग्यपदार्थज्ञानाभावेपि साक्ष्याकारां सुखाकारां मिव स्थाप्राज्ञाकारं च विमलैत्रयमभ्युपपद्यते अहंकाराभावाच्चैनेकाविशि-
ष्टावृत्तिः सुषुप्त्यभावप्रसंगात् अत एव वृत्तिरूपस्योपलभस्याभावान्न प्रलयेति व्याप्तिः तत्र तत्कल्पना बीजाभावात् इह तत्र स्वप्नमहमस्वाप्सं न किंचिद-
वेदिष्यमिति सुप्तोक्तिस्तस्य परामर्शोत् अननुभवे च परामर्शोपपत्तेः अतः करणोपरागकालीना नुभवजन्यत्वाभावात् तत्र न ततो हेतुर्वाभावेपि स्मर-
णानुपपत्तिः स्मरणेव ततो हेतुर्वनियमाभावात् जाग्रदृशायामस्वाप्समित्यनुभवा नुपपत्तेश्च स्निगाद्यभावे आश्रयास्थित्या चानुमानस्यासंभवात्
अहंकारस्तथानुसमय एवावुच्यते सुषुप्तौ लीनेन तस्यानुभूतत्वात् स्मरणानुपपत्तेः सुखप्रतिबिंबाश्रये दर्पणे जपादेः सुमलौहित्याध्यासनरत्ने
सुखमिति प्रतीतिः न पुनरहं सुखं इति वदथा यतया स्मृति संशयविपर्ययाणां साक्षि चेतन्याश्रयत्वानियमात् अहंकारस्य वप्रमाणजन्यज्ञानाश्रयत्वा-
त् प्रमात्वेनैव तत्कार्यतानावच्छेदात् अप्रमात्वावच्छेदेनाविद्याया एव कारणत्वात् अत एवा नात्मवाक्यजन्य पराक्ष भ्रमाप्यविद्यावृत्तिरेव तस्य भ्युपगमा-
वेदांतविदाम् तत्रातः करणवृत्तिजनकसामग्र्यसंभवेपि प्रमात्वाभावापराधेनोतः करणस्यासामर्थ्यात् नामादिषु बलाध्यासास्त्विच्छाधीनतया त्व-
मप्रमाविलक्षणमनोवृत्तिरेव कामादिवत् तदुक्तम् अ एव नोदनाजन्यत्वा न्मानसी क्रियेपान ज्ञानमिति एतेन तर्कस्यापि मनोवृत्तित्वं व्याख्यातम्

व्याप्यारोपेण व्यापकप्रसंजनात्मकस्य तर्कस्येच्छाधीनतया भ्रमप्रमाविलक्षणत्वादिति अत एव मनननिदध्यासनसाहितं श्रवणारव्यं वेदांतवाक्यविवारश्चो-
तव्यामतव्यानिदध्यासितव्य इत्यादिविधिरुपपद्यते तस्य बलुधान्वयव्यतिरेकादितर्क रूपत्वात् दृग्दृश्यान्वयव्यतिरेकः साक्षिसाक्ष्यान्वयव्यतिरेकः उ-
स्वपरमे प्रमास्यदान्वयव्यतिरेकः आगमापायितदवध्यन्वयव्यतिरेकश्च अनुवृत्तव्यावृत्तान्वयव्यतिरेकोपि पंचमः एतच्च सर्वेषां वेदांतानुसूतकर्तृणां चतु-
र्लक्षणमीमांसाप्रतिपादितानां उपलक्षणमित्युक्ताः विस्तरस्तु वेदांतकल्पलतिकायामनुसंधेयः तदेव सुषुप्त्यवस्थायामस्यानंदसोपः तद्भाक्ता-
च सुषुप्त्यभिमाना प्राज्ञ इत्युच्यते प्रकर्षणाज्ञत्वात् तदानीं विशेषावच्छेदाभावेन प्रकृष्टज्ञत्वाद् तदानीं मतः करणलेपितत्वं संस्कारिणावच्छेदान्न जीवा-
भावप्रसंगेन वा सर्वतत्त्वापत्तिः इदं स्वरादभेदप्रतिपादनं च शरीरेन्द्रियाद्यभिमानरहितत्वेनापचारात् संस्कारस्य निमित्तत्वेन साक्ष्याश्रितकार्योपादानकोटावप्रवे-
शान्न तद्देन साक्षिभेदः जागृत्स्वंतः करणस्य प्रमात्राश्रितकार्यकोटौ प्रवेशात्तद्देन प्रमात्तभेदः एकस्यैवाधिकोपाधिविशिष्टस्य प्रमात्त्वान्नानुसंधानानुपप-
त्तिरिति मात्मानप्रभेदेपि प्रतिदेहं न भिद्यते ॥ साक्षात्वाद्यार्थवद्यस्मात्स आत्मित्युच्यते ततः ॥ अभिवरिमिथोयद्वत्प्रमात्रादिः स्वसाक्षिकः ॥ सर्वमात्राद्यभावा-
र्थसाक्षित्वान्न तथात्मन इति वार्तिककार्योद्वेगवहारदृशायमपि साक्षिभेदस्य निराकृतत्वात् सुप्तोत्साक्षिभेदकल्पनं केषां विमहामिह इत्यनुसंधेयम् न
बुद्धः स्वमहमस्वाप्समिति कस्यचित्परांशोत्सुप्तादुःखानुभवाप्यस्त न तदानीं दुःखसामग्री विरहात् सुखस्य वात्मरूपत्वेन नित्यत्वात् शय्यादिरसं-
मीचीनत्वेन च दुःखमित्युपचारात् दुःखमहमस्वाप्समिति प्रत्ययापपत्तिः अथवा वस्तुत्रयस्यापि त्रैविध्यांगीकारात् सुषुप्तावपि दुःखमुपपद्यते तथा हि प्रमा-
ज्ञान जाग्रदृशाय तः शक्तिरजतादिविभ्रमो जाग्रत्स्वप्नः शमादिनास्तन्धीभावो जाग्रत्स्वप्नः एवं स्वप्ने मेवादिप्राप्तिः स्वप्नजाग्रत्स्वप्नेपि स्वप्नो मया हेष्ट-
तिबुद्धिः जाग्रदृशाय कथयितुं न शक्यत स्वप्नावस्थायां किंचिदनुभूयत तत्र च सुषुप्तिः एवं सुषुप्त्यवस्थायामपि साक्षिकीयास्वकारावृत्तिः सा-
साधुस्तुप्तिजाग्रत् तदनं सुषुप्तमहमस्वाप्समिति परामर्शोपपत्तिः तत्र वेद्याराजसीवृत्तिः साधुस्तुप्तिः स्वप्नः तदनंतरं दुःखमहमस्वाप्समिति पराम-
र्शोपपत्तिः सुषुप्तिमुषुप्तिः तदनंतरं गादं मृदेहमिति परामर्शः यथा च तत्तथा वासिष्ठवार्तिकान्तदास्येष्टम् एवमध्यात्मविश्वः अधिभूतविराट्

वे०
अधिदैवतं विष्णुः अध्यात्मं जाग्रत् अधिदैवतं पालनम् अधिभूतं सत्त्वगुणः एवमध्यात्मं तैजसः अधिभूतं हिरण्यगर्भः अधिदैवतं ब्रह्मा अध्यात्मं स्वप्नः अधिदैवतं रुद्रः अधिभूतं तैजोगुणः अध्यात्मं प्राज्ञः अधिभूतं मय्याहुतम् अधिदैवतं रुद्रः अध्यात्मं सुषुप्तिः अधिदैवतं प्रलयः अधिभूतं तमोगुणः एवमध्यात्माधिदैवताधिभूतानां प्रवयवत्रयसहितानि मितेषामेव योपासनया हिरण्यगर्भलोकप्राप्तिः अंतःकरणशुद्धिद्वारा कमसुप्तिश्च एतत्सर्वोपाधिनिराकरणेन साक्षिवैतन्यज्ञानमात्रेण साक्षादेव मोक्ष इति तदेवं त्रयाणामप्यवस्थात्रयसहितानां विश्वतैजसप्राज्ञानां विद्यात्मकत्वात् दृश्यत्वेन मिथ्यात्वादबुपाहतः केवलः साक्षी लुपि याय ह्यस्मात्पर्यः एवं व्यवहारतः सर्वव्यवस्थापपत्तिः परमार्थतः कस्या अप्यवस्थायाः अभावात् न काप्यनुपपत्तिः विस्तरणैव तत्त्वपंचितमस्माभिः वेदांतकल्पलतिकायामित्युपरम्यति ननु मोक्षसुखं संवेद्यते न वा तदानीं दिहेंद्रियाभावेन तद्व्यंजकाभावात् व्यंजकाभाविपित्तं वेदनाभ्युपगमिसंसारदशायामपितत्त्वसंगात् यद्यपि संसारदशायामविद्या अयोनिहृत्तत्वात् परमानंदरूपतया न प्रथते तथापि तद्विद्यया अविद्याविनिहृतौ स्वयमेव परमानंदरूपेण प्रकाशक इति न व्यंजकापेक्षा ॥ ॥ श्रीसीतारामचंद्रभवांनीश्वरार्पणमस्तु ॥ ॥ श्रीः ॥